

Article Type / Makale Türü
Araştırma Makalesi -
Research Article

Application Date / Başvuru Tarihi
04.28.2022 / 28.04.2022

Admission Date / Yayına Kabul Tarihi
06.24.2022 / 24.06.2022

TÜRKİYE'DE KENTLİ HAKLARI ALANINDA YAZILAN LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

AN ASSESSMENT ON GRADUATE THESIS WRITTEN ON URBAN RIGHTS IN TURKEY

Özkan YALÇIN¹, Nilüfer NEGİZ²

ÖZ: Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle birlikte dünyada kırdan kente hızlı bir göç hareketi yaşanmıştır. Zamanla kentlerde yaşayan nüfusun sayısındaki artış kentsel mekânda nüfus yoğunluğunu da arttırmıştır. Kentlerdeki bu hızlı nüfus artışı plansız büyüme, konut yetersizliği ve altyapı sorunları başta olmak üzere ciddi fiziksel sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu fiziksel sorunların yanı sıra kent kimliği, hemşerilik bilincinin kaybolması, hukuksal adaletsizlikler ve insan hakları gibi konularda da sosyal sorunlar olmuştur. Kentsel alanda yaşanan bu sorunların derinleşmesi ile hukuksal ve yönetsel açıdan mevcut durumu iyileştirici çeşitli düzenlemelerin yapılması gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda, 1970'lerde ortaya çıkan üçüncü kuşak haklar, kente özgü farklı bir platformda tartışılmıştır. Bu sistematik çabalar sonucunda 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentler Şartları kentli haklarının ortaya çıkmasında önemli bir gelişme olmuştur. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'de 'kentli hakları' üzerine hazırlanan tezler için nicel ve nitel analizler yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma teknikleri arasında yer alan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma neticesinde Türkiye'deki hukuki ve idari yapıyı yakından etkileyen kentli hakları konusunun lisansüstü tezlerde hangi yönleriyle ele alındığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Kent, Kentli Hakları, Avrupa Kentsel Şartları, Lisansüstü Tezler.

ABSTRACT: As a result of the transition from agricultural to industrial society, there has been a rapid movement of people from rural to urban areas around the world. As the number of people living in cities has grown, so has the population density of cities. This rapid population growth in cities has revealed serious physical problems, especially unplanned growth, lack of housing and infrastructure problems. In addition to these physical problems, there were also social problems in terms of urban identity, loss of citizenship consciousness, legal injustices and human rights. With the deepening of these problems in the urban area, it is aimed to make various arrangements that will improve the current situation in terms of legal and administrative aspects. In this direction, the third generation rights that emerged in the 1970s were discussed on a different platform specific to the city. The European Cities Charter, adopted in 1992 as a result of these systematic efforts, has been a significant development in the emergence of urban rights. The study's goal in this context is to conduct quantitative and qualitative analyses for theses on 'urban rights' in Turkey. The document analysis method, which is one of the qualitative research techniques, was used in the study. As a consequence of the investigation, it has been revealed in which aspects the subject of urban rights, which closely affects the legal and administrative structure in Turkey, is discussed in graduate theses.

Keywords: City, Urban Rights, European Urban Conditions, Postgraduate Theses.

* Bu çalışma 23-24 Eylül 2021 Tarihlerinde 'KAYFOR ORTA ASYA' sempozyumunda özet olarak sunulan ve bildiri özetleri kitabında basılan metnin genişletilmesiyle hazırlanmıştır.

1. Dr., Bağımsız Araştırmacı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ozkan_yalciin@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9922-6592>

2. Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, nilufernegiz@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4211-9689>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The European Cities Charter, adopted in 1992, was an important step in the emergence of urban rights. In this context, the study aims to make quantitative and qualitative analyzes for the theses on 'urban rights' in Turkey. Thus, it has been tried to determine the status of thesis studies on urban rights in Turkey, and from which aspects postgraduate theses, especially doctoral theses, deal with the subject.

Research Questions

The most basic question of the research is in which dimensions the subject of urban rights has been evaluated in postgraduate theses in Turkey. In connection with this, some of the other questions are the numerical status of postgraduate studies, the years of study, and the departments of study.

Literature Review

With the deepening of these problems in the urban area, it is aimed to make various arrangements to improve the current situation in terms of legal and administrative aspects. In this direction, the third generation rights that emerged in the 1970s were discussed on a different platform specific to the city. As a result of these systematic efforts, the European Cities Charter adopted in 1992 was an important step in the emergence of urban rights. In this direction, with the acceptance of urban rights, national and international studies on the subject have increased rapidly. This study is unique in that it provides a detailed quantitative and qualitative evaluation of postgraduate theses in the national literature.

Methodology

Document analysis was one of the qualitative research methodologies used in the study. The YÖK database was used to collect data for the study. Numerical and qualitative descriptive analyzes were made by reaching all the theses that can be evaluated under the title of urban rights, by typing keywords such as 'Urban Rights', 'Right to the City' and 'City Rights' in the 'Search Word(s)' section of the database.

Results and Conclusions

According to the findings of the study, there are 96 postgraduate thesis studies on urban rights in Turkey. The number of postgraduate thesis studies identified are not sufficient in numbers. Although the subject has started to be studied more frequently in postgraduate theses in Turkey recently; At the doctoral level, the scarcity of thesis studies that place the subject at the center draws attention. With the increase in the problems in the urban area, it has been seen that there is a need for new studies on the rights of the citizens.

1. GİRİŞ

Kent denilen yerleşim birimlerinin ortaya çıkışı ve günümüzdeki yapısal formlarına ulaşması, çok uzun bir tarihsel gelişimin neticesinde şekillenmiştir. Arkeolojik veriler bize Güney Mezopotamya bölgesinde ilk kent ve kentleşme olgusunun gerçekleştiğini göstermektedir. Dicle-Fırat, Nil ve İndus vadilerinin etrafında yapılan tarım, ihtiyaç fazlası artı ürünün elde edilmesini sağlamıştır. Nehirlerin ve tekerlekli araçların taşımacılıkta kullanılması, elde edilen ihtiyaç fazlası ürünün farklı merkezde depolanabilmesini sağlamıştır. Tarımsal alanda yaşanan gelişmeler, nehirlere kanalların açılması ve sulanabilir arazi miktarının artırılması, sellere karşı önleyici bariyerlerin kurulmasını nüfusun bir araya toplanmasını olanaklı kılmıştır. Böylece; Childe'nin "Neolitik Köy" olarak tanımladığı iki yüz ile dört yüz kişilik nüfuslu yerleşim yerlerinden daha büyük ilk şehirler oluşmuştur (Çevik, 2015: 6-7). Uygarlığın ve kentin gelişiminin devam ederek sürdüğü Mezopotamya ve Mısır'da kurulan Ur, Nippur, Uruk, Teb, Heliopolis, Asur, Niova ve Babil gibi yerleşim birimleri bu dönemin önemli antik kentleri olmuştur (Mumford, 2007: 75). Ortaçağa gelindiğinde ise kentler ekonomik anlamda kısır ve kapalı bir yapıya bürünmüş ve kale kentler olarak nitelendirilmiştir. Ortaçağ kentleri kentsel özellikler taşımaktan uzak bir yapı sergilemiş ve kent halkın değil; kalenin kenti olmuştur. Ticaretin ve sanayi gibi olanakların olmadığı bir ortamda halk bir şey üretememiş, geçimin çevre bölgelerden sağlanan gelirlerle sağlamışlardır (Ertürk ve Sam, 2016: 34). Kentlerin büyük ölçekli gelişimi sanayi devrimi ile birlikte başlar. Sanayi devrimi, kent dediğimiz yerleşim yerlerinin sayısını ve içinde yaşayan insan sayısını hızla artırmıştır. Bu olgu, kentsel alanlarda çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sanayi devrimi bir taraftan sermaye birikim süreçlerini hızlandırırken; diğer taraftan kentsel alanlarda sağlık yönünden elverişsiz koşullarının oluşmasına neden olmuştur. Bu sorunlar özellikle gelişmemiş olan ülkelerde plansız kentleşme, gecekondulaşma, yoksulluk, kayıt dışı istihdam, içme suyu ve altyapı vb. problemlere yol açmıştır (Ertan, 2014: 2). Sanayi devrimi sonrasında günümüzdeki kentler neoliberal politikalar ve küreselleşme gibi kavramlarla yeniden tasarlanarak; sermaye ve artı değer yaratan, karmaşık ve daha yoğun nüfuslu alanlar haline gelmiştir. Değişen bu ekonomik anlayış kentlerde ulaşım, barınma, çevre, istihdam ve güvenlik vb. birçok sorunun daha derin ve karmaşık hale getirmiştir. Tüm bu olumsuzluklar, kentleşme politikasının ve kent yönetiminin tartışılmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda kentte yaşayan insanların bedensel ve ruhsal durumlarını iyileştirmeye yönelik birinci ve ikinci kuşak haklardan sonra üçüncü kuşak haklar (dayanışma hakları) gündeme getirilmiştir. Bu sistematik çabanın bir sonucu olarak, Mart 1992'de Avrupa Yerel ve Bölgesel Kongresi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, kentli haklarının tanınmasında önemli bir gelişme olmuştur. Şart, Avrupa yerleşim yerlerinde yaşayan şehir sakinlerinin sahip olduğu yirmi hak sayılmıştır. Bu çalışma, bu boyutlarıyla kentli hakları konusunun Türkiye'de yeri ve yansımalarının hazırlanan lisansüstü tezler açısından nasıl ele alındığı nicel ve nitel veriler ışığında tespit etmeyi amaçlamaktadır.

2. KENTLİ HAKLARI KAVRAMI

Kentli haklarını ele almaya başlamadan önce insan haklarına ve insan haklarının gelişme sürecine bakmak gerekmektedir. İnsan hakları bir ideali temsil eder ve bu ideal bireylere insan oldukları için tanınması gereken hakların bütünüdür. Bu doğrultuda kentli haklarının ortaya çıkmasından önce insan hakları ile ilişki konular daha genel bir çerçevede tartışılmaya başlanmıştır. Felsefi kökleri çok eskilere dayanmakla birlikte; insan hakları doktrini ancak 17. ve 18. Yüzyıllarda Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişmeye başlamıştır (Güngör, 2017: 42). Bu hakların gelişimi üç aşamada tartışılmaktadır. Birinci kuşak (temel özgürlükler, kişi hakları ve siyasal haklar) insan hakları, bireyleri devletten koruma ve devletin müdahale etmediği alanlar yaratmak için onları devlet yönetimine dahil etme çabalarını içermiştir. Daha sonra tanıtılan ikinci kuşak insan hakları (ekonomi, sosyal ve kültürel haklar), bireyleri korumak için ekonomik, sosyal ve küresel devlete sorumluluklar vermiştir. Üçüncü kuşak haklar ise dayanışma felsefesi ekseninde bireylerin hakları yerine toplumları haklarını önemser ve devletin, kurumların ve bireylerin dayanışmasını öngörür (Ertan, 2014: 56-57). Bu doğrultuda kentli hakları üçüncü kuşak insan hakları ya da dayanışma hakkı olarak da ifade edilmektedir. Bu haklar içinde, çevre hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı, barış hakkı, insanlığın ortak mirastan yararlanma hakkı ve kent hakkı yer almaktadır.

Bu çerçevede kent insani yaşam kalitesi açısından düşünülürse; insan haklarının güvence altına alındığı ve bu hakların kullanıldığı alandır. Kentli hakları, hem kentlinin birey ya da insan olarak sahip olduğu insan haklarını, hem de bireyin içinde bulunduğu kentsel toplumun bir üyesi olarak o kent kentsel ve çevresel değerlerini kapsar. Kentte yaşayanların çıkarlarını korumak ve geliştirilmek için kentli hakları tasarlanmış ve bu haklar kentte yaşayan ya da kentte yeni gelmiş olan bireylerin kentle bütünleşmesini sağlayacak çeşitli kültürel, eğitsel ve sosyal aktiviteleri içermektedir. Bu bağlamda, sadece kentin sakinlerini değil; kentte yeni gelen ve henüz bir "kentli" karakterini kazanmamış olanları da kapsar (Mutlu, 2010: 116). Küreselleşmiş ve kutuplaşmış bir dünya ile beraber yoksulluk, ekonomik refah ve doğal kaynakların korunmasına yönelik sorunlar daha da derinleşmiştir. Bu yeni dünya düzeni, kentsel mekan gereksinimlerinin farklılaşmasına ve değişmesine neden olmuştur. Yaşam koşullarındaki değişiklikler, şehirlerde yaşayan insanların haklarının düzenlenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda kentli hakkı, kent hakkı, şehir hakkı gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramsal temelini ortaya koyan ve açıklayan ilk isim ise H. Lefebvre olmuştur (Keleş ve Mengi, 2017: 24). Lefebvre 'Şehir hakkı' isimli eserinde konuya ilişkin görüşlerini sıralamıştır. Lefebvre kentli hakları konusuna kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde bakar ve kapitalizmin, kenti sermaye birikiminin çıkarlarına hizmet eden bir metaya dönüştürdüğünü vurgulayarak; bu durumun kent üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ifade eder (2018). Sonuç olarak Lefebvre kentli haklarını kapitalist ekonominin yarattığı bu olumsuzluk ekseninde ele almıştır. Kentli haklarına Lefebvre gibi benzer şekilde kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde bakan bir diğer isim ise D. Harvey olmuş ve kentli haklarını "kentleşme süreçleri ve kentlerimizin yaratılması ve yeniden-yaratılması yolları üzerinde bir tür belirleyici güç sahibi olmayı

radikal bir biçimde talep etmek" olarak ifade etmiştir (2003: 1-2; Yıldırım, 2014: 99-100). Bu teorik tartışmaların ardından 1980'lerde kentli haklarını uluslararası düzeyde sistematik olarak ele alınması mümkün olmuştur. Kentli hakları konusunda yapılan çalışmaların artması ve ilerlemesiyle birlikte uluslararası arenada kentli hakları Avrupa Kentsel Şartında kendisine yer bulmuştur. Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın Strazburg'da yapılan toplantısında kentli hakları 1992 yılında kabul edilmiştir (Pektaş ve Akın, 2010: 27). Avrupa Statüsü metni yirmi maddelik bir deklarasyon ve on üç maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Bu şartname hükümetlerin değil kent yönetimlerinin imzasına açılmış olup; Türkiye'de hiçbir belediye bu metne taraf olmamıştır (Pektaş ve Akın, 2010: 27; TMMOB, 2022). Yirmi maddelik deklarasyonda sayılan kentli hakları ve içeriği Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Kentli Hakları

Maddeler	İçeriği
Güvenlik	Olabildiğince suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kent
Kirlenmemiş Sağlıklı Çevre	Hava, gürültü, su ve toprak kirliliği olmayan, doğası ve doğal kaynakları korunan bir çevre
İstihdam	Yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlükleri sağlanması
Konut	Gizlilik ve dokunulmazlığın garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konu stokunun sağlanması
Dolaşım	Toplu ulaşım, özel arabalar, yayalar ve bisikletliler gibi tüm yol kullanıcıları arasında, birbirinin hareket kabiliyetini ve dolaşım özgürlüğünü kısıtlamayan uyumlu düzenin sağlanması
Sağlık	Beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşullarının sağlanması
Spor ve Dinlenme	Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor yapabileceği ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanakların sağlanması
Kültür	Değişik kültürel ve yaratıcı faaliyetlere erişim ve katılım
Kültürlerarası Kaynaşma	Geçmişten günümüze, farklı kültürel ve etnik yapıların barındıran toplulukların barış içinde yaşamlarının sağlanması
Kaliteli Mimari ve Fiziksel Çevre	Tarihi yapı mirasının duyarlı bir biçimde restorasyonu ve nitelikli çağda mimarinin uygulanmasıyla, uyumlu ve güzel fiziksel mekanların yaratılması
İşlevlerin Uyumu	Yaşama, çalışma, seyahat işlevleri ve sosyal aktivitelerin olabildiğince birbirine ilintili olmasının sağlanması
Katılım	Çoğulcu demokrasilerde; kurum ve kuruluşlar arasındaki dayanışmanın esas olduğu kent yönetimlerinde gereksiz bürokrasiden arındırma, yardımlaşma ve bilgilendirme ilkelerinin sağlanması
Ekonomik Kalkınma	Yerel yönetimlerin, doğrudan veya dolaylı olarak ekonomik kalkınmaya katkı konusunda sorumluluk sahibi olması
Sürdürülebilir Kalkınma	Yerel yönetimlerce ekonomik kalkınma ile çevrenin korunması ilkeleri arasında uzlaşmanın sağlanması
Mal ve Hizmetler	Erişilebilir, kapsamlı, kaliteli ve hizmet sunumunun yerel yönetim, özel sektör ya da her ikisinin ortaklığıyla sağlanması
Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar	Yerel doğal kaynak ve değerlerin; yerel yönetimlerce, akılcı, dikkatli, verimli ve adil bir biçimde, belde de yaşayanların yararı gözetilerek korunması ve idaresi
Kişisel Bütünlük	Bireyin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimine, kişisel refahına yönelik kentsel koşulların oluşturulması
Belediyeler Arası İş Birliği	Kişilerin kentle ya da uluslararası ilişkilerine doğrudan katılma konusunda özgür olmaları ve özendirilmeleri
Finansal Yapı ve Mekanizmalar	Bu deklarasyonda tanımlanan hakların sağlanması için, gerekli mali kaynakların bulma konusunda yerel yönetimlerin yetkili kılınması
Eşitlik	Yerel yönetimlerin tüm bu hakları bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlülerine bakılmadan, eşit olarak sağlamakla yükümlü olmasıdır

Kaynak: Mutlu ve Yücel Batmaz, 2013: 179-180.

3. KENTLİ HAKLARININ TÜRKİYE'DEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Türkiye'de kentsel gelişmeye önem verilmiştir. Bu doğrultuda kentlerin düzenli, planlı ve sağlıklı bir şekilde gelişmesi için gerekli yasal ve yönetsel irade ortaya konulmuştur. Buna rağmen Türkiye'de 1950'li yıllara kadar gerek kentleşme gerekse kentleşme eğilimi cılız kalmıştır. Türkiye'nin 1950 yılından itibaren sanayileşmesi ile birlikte kırsal alanlardan kentsel alanlara nüfus göçü hızlanmış ve kentsel yerleşmelerin önemi artmıştır. Kırsal nüfusun kentlere doğru hareketlenmesi ile birlikte zamanla kentlerde gecekondulaşma, istihdam, kentsel kültürel farklılıklar, altyapı ve çevre problemleri ortaya çıkmıştır. 1950'lerden başlayan bu kentleşme süreci 1980'li yıllarda neo-liberal politikalar ve küreselleşme eğilimlerinin etkisiyle hız kazanmış, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yaşanan hareketlilik yerini daha çok küçük kentlerden metropol kentlere doğru giden bir sürece bırakmıştır. Bu hareketliliğin bir sonucu olarak başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük metropol kentlerde nüfus yoğunluğunda ciddi artışlar gözlenmiştir. Yaşanan bu nüfus hareketliliği ile birlikte kentlerde başlayan gecekondulaşma, istihdam, alt yapı ve çevresel problemler daha da derinleşmiştir. Bu sorunlarla karşı karşıya kalan devlet, çeşitli yapısal ve yasal düzenlemeler yaparak kentler hem fiziki hem de idari olarak daha yaşanabilir hale getirmek için çeşitli önlemler almıştır (1966 yılı, 775 Sayılı Gecekondu Kanunu gibi).

Türkiye, Kentli Hakları şartnamesine kent yönetimleri açısından taraf olmasa da ulusal mevzuat sistemi içinde birtakım düzenlemelerini kent hakkı ile ilişkilendirmek mümkündür. Kentte yaşayan bireylerin fiziksel ve sosyal durumlarının iyileştirici ulusal düzeydeki yasal ve yönetsel düzenlemelerin yanı sıra kentli hakları konusunda Avrupa Kentsel Şartı metnini düzenleyen bazı yasal düzenlemeleri de parçacıklı bir şekilde hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Avrupa Kentsel Şartı ile ilişkilendirilebilecek yasal düzenlemeler Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Yasal Düzenlemelerde Kentli Hakları

Yasa	Yasa	Yasa
1983 Çevre Kanunu	5393 Belediye	2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma
2873 Ulusal parklar	5216 ve 6360 Büyükşehir Belediyeleri	1593 Umumi Hıfzıssıhha
2863 Kültür ve Tabiat Varlıkları	6831 Orman	5366 Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılması
2960 Boğaziçi	1380 Su Ürünleri	775 Gecekondu
3621 Kıyı	5403 Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı	1593 Genel Sağlık Koruma
3194 İmar	5199 Hayvanları Koruma	3194 İmar

Kaynak: Keleş, 2015: 537; Sadri, 2013: 56.

Yine benzer şekilde Avrupa Kentsel Şartı'na ilişkin maddelere 1982 Anayasa'sı, 5393 Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5302 İl Özel İdaresi Kanunu kapsamında daha yakından bakıldığında kentli haklarına ilişkin düzenlemelerin olduğu açıkça görülmektedir. Anayasa ve daha öznel olarak yerel yönetim düzenlemelerinde kentli haklarına ilişkin düzenlemeler Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Kentli Haklarının Türkiye Eksenindeki Yeri

	1982 Anayasası	5393 Belediye Kanunu	5216 Büyükşehir Belediye Kanunu	5302 İl Özel İdaresi Kanunu
Güvenlik	19. Madde	Yok	Yok	Yok
Kirletilmemiş, Sağlıklı Bir Çevre	56. Madde	14. Madde Ek Fikra 5747/3	7. madde/b, i, j, k, l, m, o, r, t, u, v, y 8. madde	6. Madde 10. Madde 40. Madde 55. Madde 60. Madde 61. Madde
İstihdam	49. Madde	70. madde	26. madde	50. Madde 52. Madde 53. Madde
Konut	57. Madde	14. Madde 69. Madde 73. Madde	7.madde/e	Yok
Dolaşım	23. Madde	14. Madde/a 15. Madde/ff	7. Madde/f 9. madde	Yok
Sağlık	56. Madde	14. Madde 51. madde 77. Madde	7. Madde/v	6. Madde 7. Madde 30. Madde 40. Madde 65. Madde
Spor ve Dinlenme	59. Madde	14. Madde 77. Madde	7. Madde/m	6. Madde
Kültür	63. Madde 134. Madde 166. Madde	13. Madde 14. Madde 73. Madde 77. Madde	7. Madde/n, o, v	6. Madde
Kültürlerarası Kaynaşma	1982 Anayasa'sının Başlangıç Hükümleri	18. madde/p 74. madde	Yok	62. Madde 10. Madde
Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre	57. Madde	14. Madde 73. Madde	7. Madde	6. Madde 10. Madde
İşlevlerin Uyumu	104. Madde 126. Madde 166. Madde	11. Madde 53. Madde	7. Madde 31. Madde	6. Madde 10. Madde
Katılım	67. Madde 127. Madde	9. Madde 18. Madde 77. madde	7. Madde 31. Madde	10. Madde 65. Madde
Ekonomik Kalkınma	5. Madde 23. Madde 49. Madde 166. Madde	18. Madde 70. madde	26. madde	52. Madde
Sürdürülebilir Kalkınma	Yok	73. madde 76. Madde	7. Madde	6. Madde
Mal ve Hizmetler	167. Madde	9. Madde 14. Madde 15. Madde 18. Madde 34. Madde 75. madde	7. Madde 8. madde 9. madde 26. madde 27. Madde Ek Madde 1 Ek Madde 2	6. Madde 7. Madde 64. Madde
Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar	44. Madde 168. Madde	70. madde	26. madde	Yok
Kişisel Bütünlük	5. Madde 23. Madde 41. Madde 57. Madde	13. Madde 14. Madde 73. Madde 76. Madde 77. Madde	7. Madde Ek Madde 1 Ek Madde 2	6. Madde
Belediyeler Arası İş Birliği	127. Madde	13. Madde 18. madde 76. Madde 77. Madde	27. Madde	6. Madde 10. Madde
Finansal Yapı ve Mekanizmalar	127. Madde	3. madde 59. Madde 61. madde 63. madde 68. madde 69. madde 70. madde 71. madde	3. Madde 23. Madde 25. madde 26. madde	42. Madde 44. Madde 51. Madde
Eşitlik	1982 Anayasa'sının Başlangıç Hükümleri 10. Madde 67. Madde 68. Madde 70. Madde	13. Madde	2. Madde	5. Madde

Kaynak: Negiz ve Yalçın, 2013: 179-180.

Türkiye’de kentte yaşayan bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik benimsenen yöntemlerden biri ‘Avrupa Kentsel Şartı’ ekseninde belirtilen kentli haklarını hayata geçirmek olmuştur. Bu yüzden kentli hakları konusu Türkiye’yi yasal ve yönetsel yapıyı yakından etkilemiştir.

4. TÜRKİYE’DE KENTLİ HAKLARI KONUSUNDA HAZIRLANMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Teorik kısmında kentli hakları konusunun kentler içine ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu belirtilmiştir. Çalışmanın bu kısmında ise kentli hakları konusunda Türkiye’de lisansüstü düzeye yapılan çalışmalar nitel ve nicel olarak araştırılmış ve bulgular ortaya konularak sunulmuştur.

4.1. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniğinden kullanılmıştır. Bu teknik araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında yazılı materyallerinin analizini kapsamakta ve tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Çalışmada verilerin toplanılmasında YÖK veri tabanından faydalanılmış ve bu veri tabanında daha kapsayıcı sonuçlara ulaşmak için ‘Gelişmiş Tarama’ özelliğinden yararlanılmıştır. Gelişmiş tarama sekmesinde ‘Aranacak Kelime(ler)’ kısmına ‘Kentli Hakları’, ‘Kent Hakkı’ ve ‘Şehir Hakkı’ gibi anahtar kelimeler yazılarak kentli hakları başlığı içerisinde ele alınabilecek olan tüm tezlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan tarama sonucunda görüntülenen benzer ve farklı tez eşleşmeleri ayıklanıp düzenlenerek 96 lisansüstü teze ulaşılmıştır. YÖK veri tabanında 2022 yılında hazırlanan tezler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

4.2. Bulgular

Yapılan arama neticesinde kentli hakkı konusunda yapılan çalışmaların 73’ü Türkçe, 23’ü İngilizce olmak üzere toplam 96 adet tezden oluştuğu tespit edilmiştir. Hazırlanan lisansüstü tezlerin %76,04’ünü yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Geri kalan %23,96’lık dilimini ise doktora tezleri oluşturmaktadır. Detaylı veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

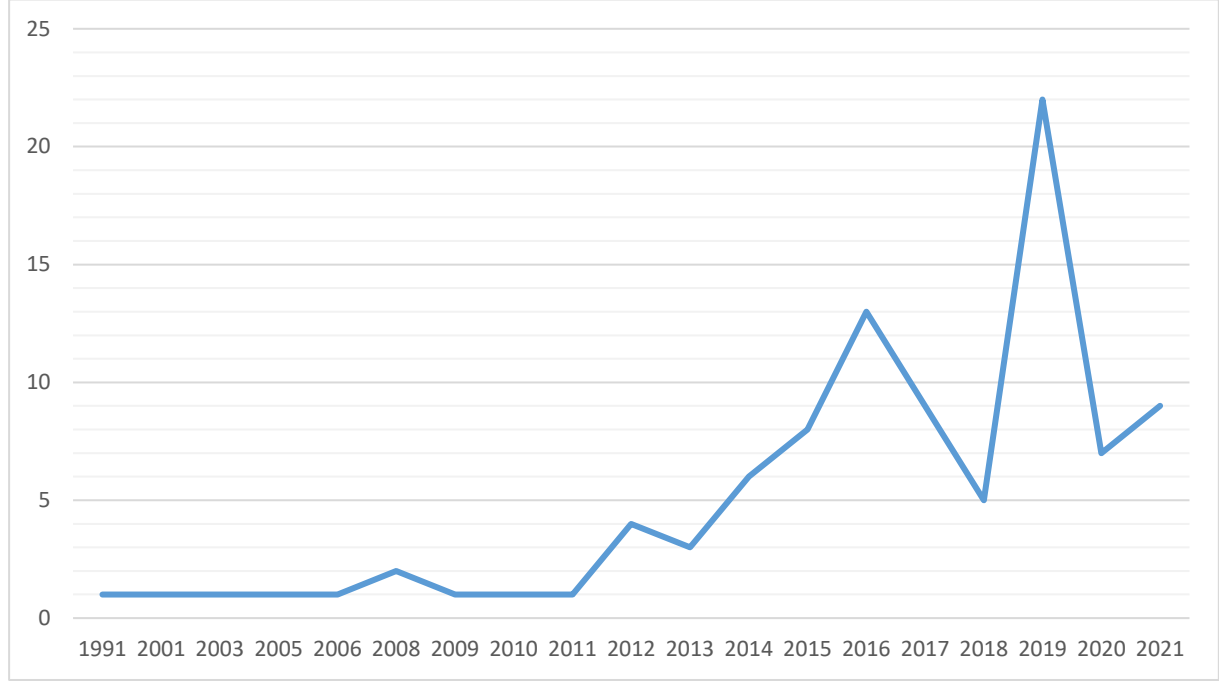
Tablo1. Lisansüstü Tezlerin Dillerine ve Türlerine Göre Dağılımı

Tez Türleri	Dili		N	%
	Türkçe	İngilizce		
Yüksek Lisans Tezi	55	18	73	%76,04
Doktora Tezi	18	5	23	%23,96
Toplam	73	23	96	%100

Kaynak: YÖK, 2022.

Kentli hakları kavramı ile yapılan arama sonucunda bulunan 96 adet tezin; ilki 1991 yılında hazırlandığı görülmektedir. Tez çalışmalarının 2012 yılı sonrasında yoğunlaştığı ve kentli hakları konusundaki tartışmaları giderek arttığı görülmektedir. Bu durumun 2012 yılında gerçekleştirilen 6360 Sayılı Kanun ve 6309 Sayılı Kanun sonrası kentsel düzeyde yaşanan fiziksel ve çevresel sorunların giderek derinleşmesi ve tartışmaların hızlanmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Detaylı veriler Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

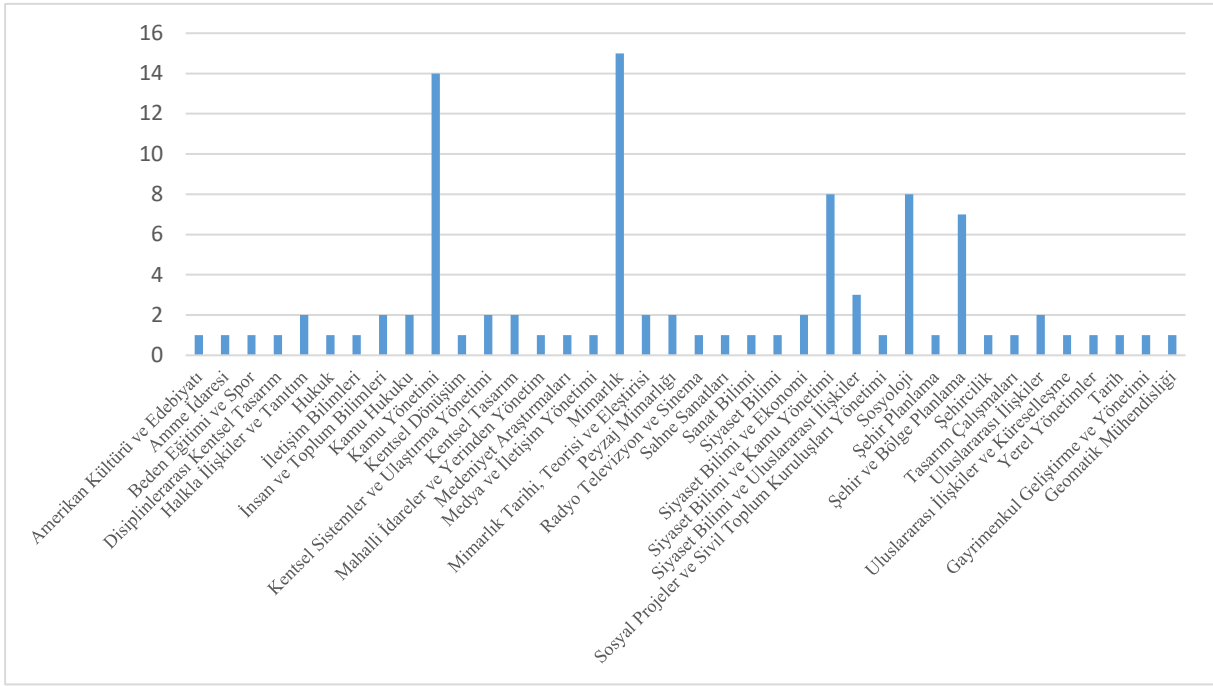

Kaynak: YÖK, 2022.

Grafik 2 incelendiğinde kentli hakları konusunda yapılan tezlerin büyük çoğunluğunun Siyaset Bilimi ve Kamu yönetimi Anabilim Dalı bünyesinde hazırlandığı görülmektedir². Yoğunluk açısından ikinci sırada Mimarlık Anabilim Dalı yer almaktadır. Yine, Sosyoloji, Şehir ve Bölge Planlama bünyesinde yapılan tezlerinde sayısal olarak diğer anabilim dallarına göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kentli hakları konusunun ağırlıklı olarak yönetsel, sosyolojik mimari ve planlama açılarından ele alındığını bizlere göstermektedir.

² Kamu yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi tezleri birlikte düşünüldüğünde 22 adet tez olduğu görülmektedir.

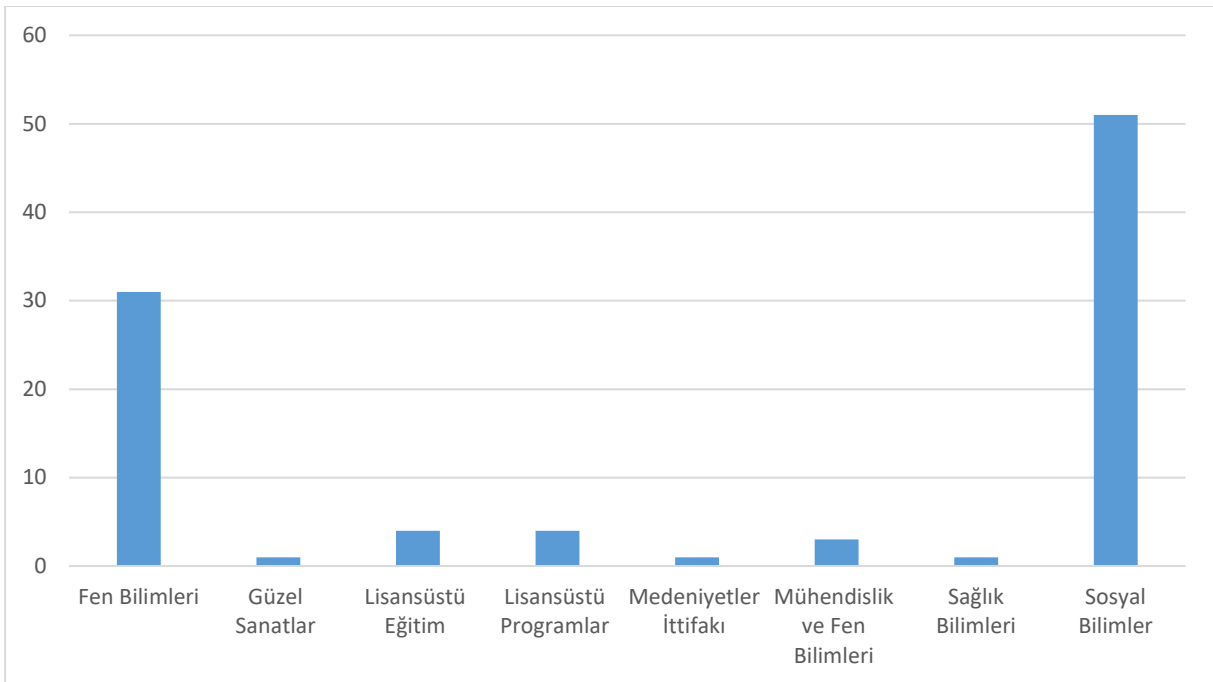
Grafik 2. Lisansüstü Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Kaynak: YÖK, 2022.

Grafik 3'te kentli hakları alanında yazılan tezlerin enstitülerine göre dağılımı görülmektedir. Yapılan lisansüstü tezlerin yarısından fazlası (51 adet) sosyal bilimler alanında hazırlanmıştır. Geri kalan tezlerin çoğu (31 adet) ise fen bilimler bünyesinde hazırlanmıştır. Bu durum, kentli hakları konusunun daha çok sosyal yönleriyle daha çok değerlendirildiği bizlere işaret etmektedir.

Grafik 3. Lisansüstü Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Kaynak: YÖK, 2022.

Tablo 2’de kentli hakları alanında yazılan 96 tezin içerisinde yer alan 23 doktora tez niteliksel olarak daha detaylı bir şekilde incelenmiştir. Kentli hakları alanında yazılmış, erişime açık olan ve anahtar kelimeye yer veren doktora tezlerinde farklı anabilim dallarınca toplamda 82 anahtar kelime kullanılmıştır. Kentli hakları konusunda en çok farklı anahtar kelime kullanılan anabilim dalları %14,63 ile Mimarlık ve Amerikan Kültürü ve Edebiyatı olmuştur.

Tablo 2. Doktora Tezlerin Kullanılan Anahtar Kelimelerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Doktora Tezlerinin Yazıldığı Anabilim Dalı	Kullanılan Anahtar Kelimeler	N	%
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	Henri Lefebvre, Şehir Hakkı, Kentsel Devrim, Gündelik Hayat, Kentsel Mekân, Halkla İlişkiler, Sosyal İletişim	7	%8,54
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Neoliberalizm, Şehir Hakkı, Kentsel Toplumsal Hareketler, Sermaye-Mekân İlişkisi, Katılımcı Demokrasi, Kent Hakkı, Yerel Yönetim, Yerel Siyaset, Eleştirel Kent Teorisi.	9	%10,98
Mimarlık	Kent Hakkı, Kentli Hakkı, Kentsel Bilinç, Kentsel Mekan, Ankara, Mimarlık, Etik, İnsan Hakları, İstanbul-Haliç, Kültür Odaklı Kentsel Yenileştirme, Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, Santral İstanbul.	12	%14,63
İletişim Bilimleri	Kent Hakkı, Komşuluk İşbirliği, Kişilerarası İletişim, Kapalı Yerleşkeler, İşlilikçi Yaşam Tarzı.	5	%6,10
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	Kent, Mekan, Kent Hakkı, Mekan Üretimi, Los Angeles, Kent Bilinci, Direniş, Amerikan Edebiyatı, Henri Lefebvre, T.C. Boyle, Hector Tobar, Karen Tei Yamashita	12	%14,63
Sanat Bilimi	İç Göç, Şehir, Mekan, Kültür, Birey	5	%6,10
Sosyoloji	Kent, Kent Hakkı, Barınma hakkı, Kentsel Toplumsal Hareketler, Kent Hakkı Mücadelesi, Kentsel Müşterekleşmenin Toplumsal Pratikleri, Kentsel Toplumsal Hareketler, İstanbul, Ortak (Olmayan) Zemin.	9	%10,98
Kamu Yönetimi	Kentsel Mekân, Kent Yönetimi, Demokrasi, Yerel Demokrasi, Demokrasi ve Kent	5	%6,10
Şehir ve Bölge Planlama	Kent Hakkı, Kentsel Hareketler, Kentsel Dönüşüm.	3	%3,66
Siyaset Bilimi	Kent Hakkı, Katılım, Kültür Politikaları, Çanakkale, Kars.	5	%6,10
Beden Eğitimi ve Spor	Rekreasyon, Liderlik, Rekreasyon Liderliği, Dönüşümsel Liderlik, Yönetim Liderlik.	5	%6,10
Kamu Yönetimi	Belediye Zabıtası, Kent Güvenliği, Kentsel Kolluk Hizmetleri, Kentli Hakları, Hakla İlişkiler	5	%6,10
TOPLAM		82	%100

Kaynak: YÖK, 2022.

Doktora tezlerinde kullanılan anahtar kelimeler üzerine yapılan analiz neticesinde incelenen doktora tezlerinde tekil düzeyde en çok geçen kelimelerin kent, kentsel, mekan, hakkı ve demokrasi olduğu görülmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere kentli hakları konusu incelenen doktora tezlerin bağlamında ağırlıklı olarak ‘kentsel düzlemde demokratik bir hak’ olarak ele alınmıştır. Detaylar Şekil 4’de kelime bulutuyla görselleştirilmiştir.

Şekil 4. Doktora Tezlerinde Kullanılan Anahtar Kelimelere Ait Kelime Bulutu³

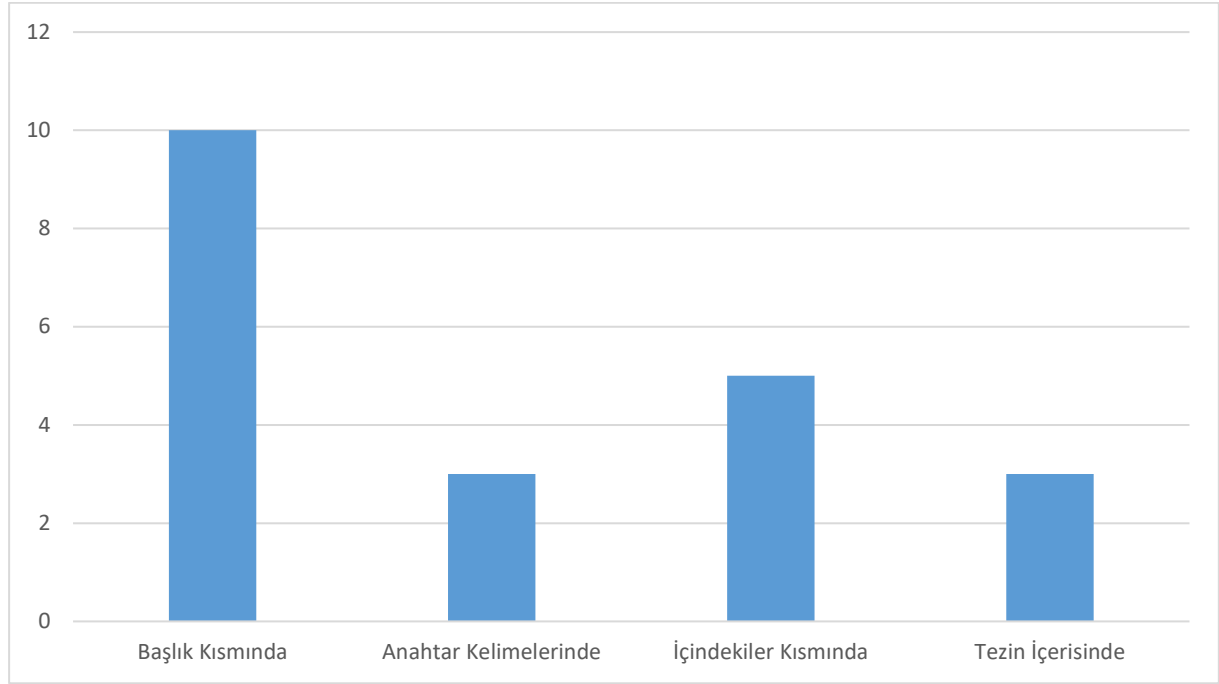

Kaynak: Araştırmacı, 2022.

Doktora tezlerinde kentli hakları konusuna ne kadar önem verildiğini tespit edebilmek için erişime açık olan 21 tezde ‘kentli hakları’, ‘kent hakkı’ ve ‘şehir hakkı’ kelimeleri tezlerin içeriğinde de taratılmıştır. Bir doktora tezi ise YÖK Tez Merkezi üzerinden görüntülenememiştir. Bu tarama yöntemi anahtar kelimelerinin tezlerin neresinde yer verildiğini tespit etmek ve tezlerin konuya ne kadar odaklandığını analiz etmek için kullanılmıştır. Öncelikle tezin isminde, sonrasında tezin anahtar kelimelerinde, ardından tezin içindekiler bölümünde ve son olarak tezin içerisinde anahtar kelimeler taranmıştır. İncelenen doktora tezlerin 13 tanesi, tezin başlık ya da anahtar kelimeleri kısmında ilgili kavrama yer vererek konuyu doğrudan odak noktasına alındığı görülmüştür. Tezlerin 8 tanesi ise konuya doğrudan yer vermeyip başka konular ekseninde ilgili anahtar kelimeleri içerik ya da kelime düzeyinde ele almıştır. Tarama sonucunda elde edilen detaylar Grafik 4’de sunulmuştur.

³ Şekil 3’de kentli hakları alanında yazılan doktora tezlerinin anahtar kelimeleri NVİVO 10 programı yardımı ile analiz edilmiştir.

Grafik 4. Doktora Tezleri İçinde Belirlenen Anahtar Kelimelerin Geçtiği Yerler

Kaynak: Araştırmacı, 2022.

5. SONUÇ

Türkiye’de kentsel alanda yaşanan problemlere hukuksal ve yönetsel açıdan çeşitli çözüm yolları aranmaya çalışılmıştır. Bu çözüm yollarından birisi ise üçüncü kuşak haklar kapsamında 1992 yılında kabul edilen kentli hakları olmuştur. Kentli haklarına ilişkin uluslararası düzenlemelere Türkiye’nin de taraf olmasına rağmen, yasal yönden kentli haklarına ilişkin kapsayıcı bütüncül bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bunun yerine farklı yasal mevzuatlarla parçacıklı bir şekilde ‘kentli hakları’ hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ülkemiz yasal düzenlemelerinde kentli hakları konusunun geniş bir biçimde yer alışı ise 1982 Anayasası ile olmuştur. 1982 Anayasası devlete toplumun huzur ve mutluluğunun sağlanması, her yurttaşın sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının ve konut ihtiyacının karşılanması için sorumluluklar yüklemiştir. Üst ölçekte anayasada yer alan bu durum zamanla diğer yasal düzenlemelerde de kendisini göstermiş ve ülkemizin yasal-yönetsel yapıyı etkilemiştir.

Yapılan çalışmada Türkiye’yi yakında ilgilendiren bu kentli hakları konusu kapsamında lisansüstü tezler değerlendirilmiştir. Çalışmanın verileri göz önüne alındığında, Türkiye’de kentli hakları konusunda yapılan lisansüstü çalışmaların 1991 yılından sonra hazırlandığı görülmektedir. Bununla birlikte çalışmaların sayısal olarak 2012 yılından sonra ciddi bir artış yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu artışın temel nedeni Türkiye’de yasal ve yönetsel eksende yaşanan değişimler olduğu düşünülmektedir. 2012 yılında yapılan 6360 Sayılı Yasal düzenleme ile büyükşehirlerde yaşayan kırsal nüfusun yasal olarak ortadan kaldırılmasıyla kentlileşememiş, kırsal hayatlarını devam ettiren, ekonomisi tarım ve

hayvancılığa dayalı; su, yol ve alt yapı problemlerinin olduğu yerler ansızın kentli olarak kabul edilmiş ve kentsel sorunlar artırmıştır. Aynı tarihte bir diğer önemli düzenleme 6309 Sayılı yasadır. Gerçekleştirilen 6309 Sayılı düzenleme ile 'kentsel dönüşüm' çalışmaları hız kazanmıştır. Bu yasal düzenleme ile birlikte kentsel soylulaştırma, kentsel aidiyet, nüfus artışı gibi problemler daha da derinleşmiştir. Bu durumun lisansüstü tezlerde de ele alındığı ve bu tezlerin ağırlıklı olarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında gerçekleştiği yani yönetsel açıdan konunun tartışıldığı anlaşılmıştır. Lisansüstü düzeyde yapılan çalışmaların küçük bir kısmı konuyu detaylı ve ayrıntılı olarak doktora düzeyinde ele almıştır. İncelenen doktora tezlerinde ise önemli bir bölümünün konuyu doğrudan merkezine almadığı görülmüştür. Sonuç olarak Türkiye'de kentli hakları konusunda yazılmış olan lisansüstü tez çalışmalarının nicel olarak çok fazla olmadığı tespit edilmiştir. Doktora düzeyinde konuyu merkezine yerleştiren tez çalışma sayısının azlığı ve diğer bulgular göz önüne alınarak kentli hakları konusunda niteliksel olarak yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu/olacağı yapılan çalışma ile ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Çevik, Ö. (2015). *Arkeolojik kanıtlar ışığında tarihte ilk kentler ve kentleşme süreci*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ertan, K. A. (2014). *Kent ve kentli hakları*. Ankara: TODAİE.
- Ertürk, H. ve Sam, N. (2016). *Kent ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Güngör, T. (2017). *Kentli hakları farkındalığının üniversite öğrencileri üzerinden incelenmesi: SDÜ örneği*. (Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Harvey, D. (2003). *The Right To The City*. Erişim adresi <https://davidharvey.org/media/righttothecity.pdf>
- Keles, R. ve Mengi, A. (2017). *Kent hukuku*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (2015). *Kent kentsel siyaset ve çevre yazıları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Lefebvre, H. (2018). *Şehir hakkı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mutlu, A. (2010). *Kentli hakları ve Türkiye*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Mutlu, A. ve Batmaz, N. Y. (2013). *Türkiye'de kent hakkı*. Ankara: Orion Kitapevi.
- Negiz, N. ve Yalçın, Ö. (2018). Kentli haklarının Türkiye eksenindeki yeri. Hasan Yaylı (Ed.), *Türkiye'de toplum, yerleşim ve yönetim tartışmaları: KAYSEM 12 Bildiriler Kitabı* içinde (326-340. ss.). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Pektaş, E. K. ve Akın, F. (2010). Avrupa kentsel şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak 'katılım hakkı' ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 12(2), 23-49.
- Sadri, S. Z. (2008). *Kentsel dönüşüm ve kent hakkı: Fener- Balat rehabilitasyon programı ve santral İstanbul projesi örnekleri*. (Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

TMMOB. (2022). Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu. Erişim adresi <http://www.mimarlarodasiankara.org/?id=964>

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, S. (2014). *Kent hakkı ve kentsel adalet üstüne*. Ankara: Çankaya Belediyesi.

YÖK (2022). Tez Merkezi. Erişim adresi <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>